

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ УКРАЇНОЗНАВСТВА ІМ. І. КРИП'ЯКЕВИЧА

Україна

КУЛЬТУРНА СПАДЩИНА,
НАЦІОНАЛЬНА СВІДОМІСТЬ,
ДЕРЖАВНІСТЬ

2018
31

Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність / гол. ред. Ігор Соляр; НАН України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. Львів, 2018. Вип. 31. 308 с.

Збірник об'єднує студії з історії, мовознавства та літературознавства.

В історичному блоці представлені наукові дослідження різних аспектів актуальних проблем історії, зокрема Західноукраїнської Народної Республіки, воєнної історії, а також про відомих людей та їх значення у формуванні української державності.

Мовознавчі студії розкривають проблеми історії української філології (явища староукраїнської мови XVI–XVIII ст., дослідження пам'яток) і діалектології (діалектної лексикографії).

Наукові публікації з літературознавства зосереджені довкола аналізу праць міжвоєнного періоду (Софія Яблонська-Уден, Михайло Рудницький) і відображають проблеми воєнного часу в сучасних текстах.

Ukraine: Cultural Heritage, National Consciousness, Statehood / Ed. Ihor Soliar; NAS of Ukraine, I. Krypiakych Institute of Ukrainian Studies. Lviv, 2018. Vol. 31. 308 p.

The collection of scientific papers is an interdisciplinary edition of the Institute, which integrates studies in history, linguistics, and literary criticism.

The historical block is represented by studies of current problems of history, such as the history of the West Ukrainian People's Republic, military history, as well as investigations about famous persons and their importance in the formation of Ukrainian history.

Linguistic studies reveal issues in the history of Ukrainian language (phenomena in the Old Ukrainian language of the 16th-18th centuries, studies of monuments), and dialectology (dialectal lexicography).

Literary criticism studies focus on the analysis of works of the interwar period (Sofia Yablonska-Uden, Mykhailo Rudnytskyi), and reflect the problems of wartime in contemporary texts.

Рекомендувала до друку вчена рада

Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України
(протокол № 4 від 11.12.2018 р.)

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР

Соляр Ігор Ярославович, д.і.н., с.н.с. (Україна)

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Акіллі Алессандро (Achilli Alessandro), PhD (Australia)

Борчук Степан Миколайович, д.і.н., проф. (Україна)

Газдаг Вільмош (Gazdag Vilmos), PhD (Україна)

Даниленко Андрій (Danylenko Andriy), PhD, prof. (США)

Золтан Андраш (Zoltán András), dr hab., prof. (Угорщина)

Литвин Микола Романович, д.і.н., проф. (Україна)

Мозер Міхаель (Moser Michael), dr hab., prof. (Австрія)

Муравський Олег Іванович, к.і.н., с.н.с. (Україна)

Надрага Марта Степанівна, к.і.н., с.д. (Україна)

Пастух Тарас Васильович, д.філол.н., доц. (Україна)

Рембішевська Дорота Кристіна (Rembiszewska Dorota Krystyna), dr hab., prof. (Польща)

Романюк Михайло Васильович, к.і.н. (Україна)

Ситник Олександр Степанович, д.і.н., проф. (Україна)

Ястремська Тетяна Олександрівна, к.філол.н., с.н.с. (Україна)

УДК [94(477.83/.86):438]:329.7УНДО:929В.Целевич]”1931/1939”
DOI: 10.33402/ukr.2018-31-181-189

Марія СЕРЕДЮК

*здобувач відділу новітньої історії
Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича
НАН України
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4539-5782>
e-mail: seredm@ukr.net*

ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ВОЛОДИМИРА ЦЕЛЕВИЧА В РОКИ НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНИХ ЗМАГАНЬ (1918–1923)

Проаналізовано особливості формування світогляду та громадсько-політичну діяльність відомого галицького політика Володимира Целевича в перші два десятиліття ХХ ст. крізь призму суспільно-політичних процесів у Галичині. Відзначено, що після закінчення сільської школи та гімназії він вступив на юридичний факультет Львівського університету ім. Яна Казимира, де зі студентських років поринув у вир суспільно-громадського та культурного життя. Показано, що в лавах Українського студентського союзу (УСС) майбутній лідер націонал-демократів боровся за український університет у Львові, брав активну участь у роботі націонал-демократичної секції цієї студентської організації, де гуртувалися студенти-прихильники Української національно-демократичної партії (УНДП). Акцентовано увагу на особливостях роботи В. Целевича в Українському горожанському комітеті (УГК), Українській військовій організації (УВО), його праці, спрямованій на захист національно-культурних, соціально-політичних прав українців, які зазнали переслідування від польської влади після польсько-української війни 1918–1919 рр. Виокремлено коло однодумців молодого політика, серед яких майбутні лідери національно-державницьких партій Галичини, національно-культурних організацій краю. Доведено, що В. Целевич був серед тих, хто 22 січня 1922 р. підписав заяву Міжпартійної ради, у якій йшлося про цілковиту довіру до уряду Є. Петрушевича, був ознайомлений з особливостями проведення замаху С. Федака на маршала Й. Пілсудського, а також угодовця С. Твердохліба. Показано, що в 1923–1924 р. він перебував у США та Канаді, де збирав кошти на культурно-освітні та соціально-економічні потреби українства.

Ключові слова: Володимир Целевич, ЗУНР, Український горожанський комітет, Українська військова організація, польсько-українська війна, репресії.

Національно-визвольні змагання українців 1918–1923 рр. стали знаковою, «відправною точкою» у біографіях багатьох відомих галицьких політичних діячів першої половини ХХ ст. Не виняток – Володимир Целевич, який ще зі студентських

років став прихильником Української національно-демократичної партії (УНДП), у лавах Українського студентського союзу боровся за український університет у Львові, а перебуваючи в Українському горожанському комітеті та Українській військовій організації відстоював національні ідеали українців, проводив «підригну» антипольську діяльність у перші роки українсько-польської війни 1918–1919 рр., за що зазнав переслідування та арештів.

Володимир Целевич, як видається, – на сьогодні одна з найбільш малодосліджених постатей серед галицького політикуму першої половини ХХ ст. в українській та польській історіографії. Доробок сучасних істориків створює важливе підґрунтя, проте не знімає з порядку денного потреби підготовки спеціального дослідження, присвяченого В. Целевичу, яке би віддзеркалювало в його біографії складне переплетіння соціальних і національних аспектів українського національно-визвольного руху 1918–1923 рр.

Біографічний відомостей про дитячі та юнацькі роки В. Целевича надзвичайно мало. Він народився у 1890 р. (або ж 1891) у с. Русатичі Бобрецького повіту Львівського воєводства в родині сільського учителя Михайла Целевича¹. Після закінчення сільської школи та гімназії вступив на юридичний факультет Львівського університету ім. Яна Казимира. Відразу ж, «як начитаний і свідомий українець, він зі студентських років поринув у вир суспільно-громадського та культурного життя»². Спогади його сучасників свідчать, що майбутній лідер УНДО «майже постійно» був членом виділу ІV секції Українського студентського союзу³.

У цей же період В. Целевич бере активну участь у роботі націонал-демократичної секції цієї студентської організації, де гуртувалися студенти-прихильники Української національно-демократичної партії (у цей період членами виділу також були Євген Коновалець та Михайло Струтинський)⁴. Тоді ж він налагодив перші контакти з відомими громадсько-політичними діячами, що заклало основу його державницького світогляду.

Майбутній генеральний секретар УНДО був серед студентів-членів УСС, які підписали відозву «За український університет». Передумови цієї політичної акції доволі добре описав Осип Зінкевич: «Захопившись візією існування українського університету у Львові, як святині української науки і культури, Є. Коновалець ініціює підписання спільної декларації представниками всіх студентських організацій і секцій – “За український університет”»⁵. У ній, зокрема, з обуренням відзначено: «... До цілої української суспільності звертається молодь з зазивом, щоби вона і на будуче берегла з усією рішучістю університетські справи як нашого начального культурного домагання і щоби за здійснення його була готова кожної хвили стати одною лавою. Бо лише дорогою спільної, плянкової акції молоді

¹ Украинские националистические организации в годы Второй мировой войны. Документы: в 2-х т. Москва, 2005. Т. 2. 1944–1945. Биографические справки. С. 1085.

² Качкан В. Україноцентризм Володимира Целевича. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. Володимира Гнатюка. Серія «Літературознавство»*. Тернопіль, 2009. № 27. С. 162.

³ Навроцький О. Початки УВО в Галичині-II. Статті й матеріали до діяння Української Військової Організації. Торонто: Срібна сурма, 1963. Ч. 2. С. 53.

⁴ Там само.

⁵ Євген Коновалець та його доба. Мюнхен, 1974. С. 104.

з цілим народом дійдемо до справдішнього заснування самостійного українського університету у Львові»⁶.

Перша світова війна «перервала» громадську діяльність В. Целевича. Його товариш Осип Навроцький із впевненістю відзначав, що вже в цей період «Володимир Целевич був добрим правником і мав політичний нерв та вже деякий досвід у громадському житті»⁷. Ймовірно, тоді ж він розпочав роботу на посаді судді м. Львова. У період Листопадового зриву та польсько-української війни 1918–1919 рр. долучається до громадсько-політичної діяльності, основне вістря якої спрямовувалося на захист соціально-політичних прав українців, котрі зазнали переслідування від польської влади. Реалізувати задумане допомагає УГК, засновником якого він виступив наприкінці 1918 р.

УГК уконституювався 5 грудня 1918 р. у Львові зусиллями Степана Федака та Лева Ганкевича⁸. Особливості створення організації яскраво ілюструють сподади Зиновія Книша, який констатував: «На початку 1919 року д-р Лев Ганкевич і д-р Степан Федак вистаралися в ген. Розвадовського, коменданта Львова, про дозвіл заложити Український Горожанський Комітет. Цей Комітет мав різні Секції, як правну, опіки над інтернованими і полоненими, допомоги політичним в'язням і т. д. Особливо повні руки роботи мала Секція Правних Порад у часі, коли поляки, ідучи вслід за українською армією в відступі, арештували українців, що працювали в урядах за своєї влади, позбавляли їх праці і платні та інтернували. В Українському Горожанському Комітеті працювали, крім д-ра Лева Ганкевича і д-ра Степана Федака, проф. Маріян Панчишин, його брат-правник, Ольга Кривокульська (пізніша дружина проф. Маріяна Панчишина), суддя Володимир Целевич, Білобравівна (пізніша дружина молодшого д-ра Панчишина), а потім ще Ярослав Чиж, Осип Навроцький та інші. Деякі з тих осіб зайняли пізніше високі керівні пости в Українській Військовій Організації»⁹.

Комітет наголошував, що розпочинає діяльність «у найбільш трагічні хвилини нашого національного і державного життя... , серед нерозумного засліплення і ненависті, серед оргій помсти ображеної величі, серед цілковитого розвалу усіх основ громадського життя...»¹⁰. Відповідно до Статуту найвищим органом УГК проголошено загальні збори. Також утворено малу (займалася поточними справами) та велику ради у складі почесних, звичайних членів і добродіїв, яка вирішувала всі «складні» питання його діяльності. Секретарем організації обрано В. Целевича (1919–1921). При ній діяла низка комітетів і секцій, які надавали матеріальну допомогу полоненим, інтернованим, арештованим та немічним; самаритянську допомогу, займалися посередництвом у питаннях працевлаштування, давали правові поради, допомагали гірським повітам¹¹. Отже, можемо зробити висновок, що, по-перше, В. Целевич в умовах воєнних дій отримував необхідні для жит-

⁶ Діло. 1913. 4 лютого.

⁷ Навроцький О. Початки УВО в Галичині-II. Ч. 2. С. 55.

⁸ Центральний державний історичний архів України, м. Львів (далі – ЦДІАЛ України). Ф. 462. Оп. 1. Спр. 2. Арк. 1.

⁹ Книш З. Підґрунтя УВО. Статті й матеріали до діяння Української Військової Організації. Торонто: Срібна сурма, 1963. Ч. 2. С. 23.

¹⁰ ЦДІАЛ України. Ф. 462. Оп. 1. Спр. 3. Арк. 24.

¹¹ Там само. Арк. 13в.

тя фінансові та матеріальні засоби. По-друге, працюючи секретарем УГК, зумів налагодити контакти з українською еміграцією, що дозволило йому на початку 1920-х років емігрувати до США та продовжити збір коштів на потреби українського національно-визвольного руху у краї.

Додам, що В. Целевич був одним з ідейних засновників УВО. Саме він запросив до комітету Осипа Навроцького й познайомив його спочатку зі Степаном Федяком, а згодом з Ярославом Чижом, який запропонував тому створити «осередок-команду [УВО – М. С.] та намітити до неї ще двох членів, з таким застереженням, щоб нічого [поки що – М. С.] не говорити про УВО»¹². «Над пропозицією Ярослава Чиж я довго не надумувався, – відзначав Осип Навроцький, – і по короткій розмові погодився на неї... Після розмови з Ярославом Чижем вернувся я до канцелярії УГК і, коли побачив Володимира Целевича, з місця рішився запропонувати його на члена Команди, хоч він не був військовиком»¹³.

Навроцький пригадував, що згодом «швидко рішився запропонувати Юрка Полянського на третього члена Команди». Ярослав Чиж і Михайло Матчак погодилися на його пропозицію, після чого «він негайно ... розмовився з Володимиром Целевичем і Юрком Полянським». Останні «погодилися, без ніяких застережень»¹⁴. Так УГК відіграв надзвичайно важливу роль у процесі формування УВО. «Внедовзі ми зійшлися всі п'ять [О. Навроцький, В. Целевич, Я. Чиж, М. Матчак, Ю. Полянський – М. С.] таки в бюрі УГК, і устійнили, що ця нова станиця буде називатися “Начальна Колегія Української Військової Організації”»¹⁵. Координаційна робота УВО проходила в межах УГК. «Офіційних нарад чи засідань ми не відбували, – відзначали члени Комітету. – Ми [О. Навроцький – М. С.] обидва з Володимиром Целевичем працювали в одній кімнаті, Ярослав Чиж був близько, а Михайло Матчак і Юрко Полянський заходили до УГК часто. І не думали ми про якийсь регулямін, чи протоколи. Спочатку йшлося про те, щоб вишукувати старшин і стрільців та розбудовувати організацію»¹⁶.

4 грудня 1919 р. підпоручник поліції Піхлер заарештував Целевича та помістив до в'язниці разом із рецидивістами. Тільки 9 грудня його й інших затриманих допитали та відпустили, зважаючи на відсутність складу злочину. Ув'язнення провідних членів УГУ й УВО спричинило обурення громадськості. Зокрема, після наради великої ради УГК надіслала листа до міністра внутрішніх справ Польщі Войціхівського, у якому вимагала звільнення ув'язнених і справедливого розслідування справи¹⁷.

Однак навіть після арештів члени УВО не припинили діяльності. У жовтні 1920 р. вони, зокрема, виготовили «проклямацію з протестом проти рішення польського уряду [поділу краю на воєводства – М. С.] та розліпили її по місті»¹⁸. «Обов'язок виконати цей задум упав на членів Начальної Колегії, – відзначали учасники акції. – Кожен з нас дістав від Матчака згорток проклямацій, запасся

¹² ЦДІАЛ України. Ф. 462. Оп. 1. Спр. 3. Арк. 24.

¹³ Там само. С. 73.

¹⁴ Там само.

¹⁵ Там само.

¹⁶ Там само.

¹⁷ ЦДІАЛ України. Ф. 462. Оп. 1. Спр. 3. Арк. 64.

¹⁸ Державний архів Івано-Франківської області (далі – Держархів Івано-Франківської обл.). Ф. 2. Оп. 1. Спр. 357. Арк. 15.

в коробку з клеєм і квачем та ніччю вийшов на місто. Трохи було моторошно від незвичної роботи і все-таки небезпечного підприємства, бо ж могло статися таке, що при першій, на загал дрібній акції, ледве створена Начальна Колегія УВО падається в польські руки. Та все пройшло щасливо...»¹⁹.

Згодом провід в УВО перейняли Євген Коновалець, Дмитро Паліїв, Богдан Гнатевич, Василь Кучабський, Сепан Федак та інші військові, які «почували себе ще зв'язаними військовою дисципліною, а передусім братерством зброї, а дійсність під польським режимом ставала щораз більш болюча для тих, що ще так недавно були вояками вільної української держави і наявно бачили різницю між свободою у власній державі і поневоленням»²⁰. Поступово роль В. Целевича в УВО звелася до суто організаційної роботи. Цей чинник все більше схиляв його до політичної діяльності, «культурно-освітньої й економічної праці для української людности своїх повітів». Щобільше, О. Навроцький відзначає, що УВО на зламі 1921–1922 рр. делегувало В. Целевича і його особисто «активізувати політичні партії»: перший – національно-демократичну, другий – радикальну. «Не беруся твердити, що саме ми обидва зрушили їх, – продовжував він, – бо в одній і в другій партіях були в провіді визначні громадяни й політики, що відчували свою відповідальність і не потребували захопоти збоку, але все ж таки ми немало причинилися до того, що вони почали активніше виступати та що прийшло до створення Міжпартійної Ради з націонал-демократів, радикалів і християнських суспільників»²¹.

На початку 1920-х років В. Целевич зближується із провідними членами УНДП, які, відзначаю, заради справедливості, доволі насторожено сприймають його перебування у підпільній радикальній організації. Проте більшість «цивільних» із-поміж «членів Міжпартійної Ради і Партійних провідів... багато чого здогадувалися, та не прозраджувалися з тим і не плескали язиками»²². Щоб уникнути зайвих конфліктів, О. Навроцький та В. Целевич «брали участь у засіданнях і нарадах Міжпартійної Ради не як представники Української Військової Організації, тільки як умандатовані члени представництва політичних партій, що до них кожен... належав. Всі годилися з фактом існування УВО і відносилися до згодних членів Начальної Команди УВО з довір'ям і з прихильністю»²³.

25 вересня 1921 р., після замаху С. Федака на маршала Й. Пілсудського, В. Целевича заарештовують удруге – секретар УГК був втаємничений у деталі проведення операції. 19 жовтня того ж року влада взагалі заборонила діяльність комітету. Українська преса назвала цей день (16 жовтня) «чорною неділею». Уже о 8 ранку поліція провела обшук у приміщенні УГК, а також у будинках В. Целевича й О. Навроцького. Останніх згодом «спроваджено до Комітету, щоб вони були присутні при ревізіях, а відтак їх доведено до арешту»²⁴. «Чорна неділя зробила велике вражіння на львівську людність, – відзначали кореспонденти “Свободи”. – Цілий день люде стояли громадками на вулицях і дивилися, як транспорти арештованих під сильними ескортами відпроваджувалися до поліції. Не в одного

¹⁹ Навроцький О. Початки УВО в Галичині-II. Ч. 2. С. 74.

²⁰ Там само. С. 75–76.

²¹ Навроцький О. Початки УВО в Галичині-II. Ч. 2. С. 77.

²² Там само.

²³ Там само.

²⁴ Чорна неділя у Львові. *Свобода*. 1921. 5 листопада.

українця стискалися п'ястки і виривалися з уст глухі прокльони – та не сила було щось зробити...»²⁵.

Також Володимир Целевич був добре ознайомлений з особливостями проведення іншого, не менш резонансного, атентату – замаху на угодовця Степана Твердохліба. О. Навроцький відзначав, що на другий день після атентату на С. Твердохліба, Є. Коновалець «зумисне зайшов, щоб поінформувати, що організатор атентату Дзіковський заломився, стратив нерви, готовий “засипати” всіх і вся. Сказав, що ввечері виїздить на село, до батьків, що Володимир Целевич уже перенісся до мешкання д-ра Степана Біляка і радив також подумати про те, щоб скритися на якийсь час». Однак, не послухавши Коновальця, Навроцький потрапив у поліцейний відділок, де «інсп. Лукомський та підкомісар Чеховський і навипередки один поперед другого питалися, чи знаю я полк. Євгена Коновальця та Володимира Целевича і де вони. З того я виміркував, що вони обидва не дали себе схопити. Стало мені легше на душі, і я спокійно відповів їм, що обидвох тих панів знаю, але невідомо мені, де вони тепер»²⁶.

В. Целевич і надалі підтримував тісні контакти з Є. Коновальцем та провідними членами УВО. Він був утаємничений у переговори начальної колегії УВО з еміграційним урядом Західноукраїнської Народної Республіки (ЗУНР). Одна з таких зустрічей відбулася восени 1922 р. О. Навроцький у спогадах відтворив деталі цієї події: «Зустріч з членами Делегатури [ЗУНР – М. С.] відбулася в будинку “Сільського Господаря” при вул. Зіморовича ч. 20, в кімнаті на першому поверсі. Не пригадую точно, хто з членів Делегатури, крім проф. Галушинського, був на цій зустрічі. Здається мені, що д-р Іван Куровець, д-р Володимир Охримович, інж. Юліян Павликовський і ще дехто. Нас було трьох – полк. Євген Коновалець, Володимир Целевич і я, правдоподібно також проф. Юрко Полянський. Зустріч тривала коротко. Проф. Галушинський з'ясував ситуацію і запитався Полковника, чи і як Українська Військова Організація задумує реагувати. Полковник заявив, що Начальна Команда УВО дасть наказ припинити саботажну акцію і заподав причини. На цьому зустріч закінчено і всі розійшлися»²⁷.

Щодо політичних поглядів В. Целевича, потрібно відзначити, що він підписав заяву міжпартійної ради від 22 січня 1922 р., у якій йшлося про цілковиту довіру до уряду Є. Петрушевича. «Д-р Євген Петрушевич і його уряд являються єдиним правним заступництвом українського населення Східної Галичини, отже величезної більшості населення нашого краю взагалі, перед державами й народами світу», – зазначено в документі²⁸. Цікаво, що серед 15 осіб прізвище В. Целевича в заяві стоїть на другому місці після голови УНТП. Часопис «Свобода» риторично запитував: «Який українець не знає цих імен наших давніх і випробуваних борців за народне право?»²⁹. Так, можемо зробити висновок, що на початку 1920-х років майбутній лідер УНДО зумів здобути непересічний авторитет серед української партійної еліти Галичини.

Рішення Ради послів держав Антанти (1923) поглибило розкол між екзильним урядом ЗО УНР (Західної області Української Народної Республіки) і провідними

²⁵ Чорна неділя у Львові. *Свобода*. 1921. 5 листопада.

²⁶ Навроцький О. Початки УВО в Галичині-II. Ч. 2. С. 79.

²⁷ Там само.

²⁸ Свобода. 1922. 22 березня.

²⁹ Там само.

колами УНТП. Усе більшої популярності набували автономістські настрої. Яблуком розбрату стали питання ролі й місця закордонного представництва; ставлення до Польщі та підрадянської України; політична тактика в умовах польського владного режиму тощо. Однак, не чекаючи з'їзду УНТП, який повинен був би вирішити зазначені проблеми, В. Целевич емігрував за кордон.

У 1923–1924 рр. він перебував у США та Канаді, де збирав кошти на культурно-освітні й соціально-економічні потреби українства. Василь Качкан справедливо відзначав, що «про його діяльність тут, на жаль, скупі дані»³⁰. Проте у спогадах Петра Задорецького знаходимо відомості, які свідчать про його активну громадсько-політичну й освідлювальну працю на американському континенті: «Пригадую, як сьогодні, що це була субота, коли дістав я листа, читав і очам своїм не вірив, що “якийсь визначний гість з Європи конче хоче зі мною бачитись”. З великою цікавістю телефоную до п. Галичина і питаю, хто саме є той визначний гість? Довго цієї ночі з суботи на неділю не міг я заснути. Перейшов у своїх думках усіх відомих мені в краю наших визначних людей і спинився на особі добре відомого мені особисто нашого судді Володимира Целевича, який після Першої світової війни бував у мене в хаті в Нью-Йорку, тож здавалось мені, що суддя Целевич висланий з краю в Америку з якоюсь важною справою. Він знав мене з часів січового руху в Америці, коли він, як суддя, переводив серед нью-йоркських січовиків “присягу на вірність і поміч українському народові в його визвольній боротьбі” та промовляв на січовім святі для відзначення “Листопадового Чину” (святкування дало почин до відзначення “Першого Листопада” по всіх українських громадах в Америці)»³¹. Після повернення з американського континенту та виходу з УВО В. Целевич став одним із лідерів новоутвореного УНДО, що започаткувало новий етап у його політичній біографії.

Отже, із впевненістю можна сказати, що в роки національно-визвольних змагань, польсько-української війни 1918–1919 рр. В. Целевич доклав чимало зусиль до боротьби з польським владним режимом, обіймаючи посаду секретаря УГК і виступаючи одним із засновників УВО. У доленосний період він опікувався національно-культурним та соціально-економічним життям українців Східної Галичини. Після хвилі терактів В. Целевич був підданий арештам та ув'язненню, що, однак, не похитнуло основ його світогляду.

Архітектоніка світогляду В. Целевича має чимало особливостей, зумовлених як специфікою суспільно-політичної ситуації у краї, так і його особистими якостями та рисами характеру. На формування світогляду В. Целевича вплинула низка чинників, серед яких основними стали: родинне оточення; навчання в україномовній сільській школі та гімназії; активна участь у студентському русі; знайомство з низкою національно-свідомих українських громадсько-політичних діячів, серед яких Л. Ганкевич, Є. Коновалець, Д. Паліїв, В. Кучабський, О. Навроцький, М. Матчак, С. Федак та ін. На рівні мікро-історії біографія В. Целевича юнацьких років показує багато цікавих деталей, що передають аспекти українсько-польського протистояння в Галичині, суперечливість національно-культурної політики Австро-Угорської імперії, масштаби терору російської окупаційної влади в роки Першої світової війни тощо.

³⁰ Качкан В. Україноцентризм Володимира Целевича. № 27. С. 159.

³¹ Євген Коновалець та його доба. Мюнхен, 1974. С. 826.

З другого боку, підґрунтя виразної національно-патріотичної свідомості В. Целевича заклали просвітні й наукові установи Галичини, які вели активну просвітницьку роботу серед українського населення регіону. Саме завдяки їм ще зі студентських років В. Целевич став прихильником УНДП, у лавах УСС боровся за український університет у Львові, перебуваючи в УГК та УВО, відстоював національні ідеали українців, проводив «підривну» антипольську діяльність у перші роки українсько-польської війни 1918–1919 рр., за що зазнав переслідування та арештів.

На жаль, не вдалося зняти ореол таємничості над низкою фактів біографії майбутнього генерального секретаря УНДО. Серед них актуальним на сьогодні для української та зарубіжної історіографії залишаються питання участі/не участі В. Целевича в бойових діях у роки Першої світової війни, причин його появи в УВО, контакти з українською еміграцією в першій половині 1920-х років. Ці «малозначущі» на перший погляд події викликають значний науковий інтерес, адже допомагають краще зрозуміти мотиви дій одного з лідерів УНДО в період становлення партії, пріоритети його парламентської праці, дозволяють простежити причинно-наслідкові зв'язки й відносини з радикальним рухом у міжвоєнний період ХХ ст.

REFERENCES

1. Chorna nedilia u Lvovi. (1921, 5 Lystopad). *Svoboda* [in Ukrainian].
2. Dilo. (1913, 4 Liutyi) [in Ukrainian].
3. Kachkan, V. (2009). Ukrainotsentryzm Volodymyra Tselevycha. *Naukovi zapysky Ternopilskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu im. Volodymyra Hnatiuka. Seriiia «Literaturoznavstvo»*, 27, 162 [in Ukrainian].
4. Knysh, Z. (1963). Pidhruntia UVO. *Statti i materialy do diiannia Ukrainskoi Viiskovoi Orhanizatsii*, (2), 23 [in Ukrainian].
5. Navrotskyi, O. (1963). Pochatky UVO v Halychyni-II. *Statti y materialy do diiannia Ukrainskoi Viiskovoi Orhanizatsii*, (2), 53 [in Ukrainian].
6. Svoboda. (1922, 22 Berezen) [in Ukrainian].
7. Ukrainskye natsyonalystycheskye orhanyzatsyi v gody Vtoroi myrovoi voiny. *Dokumenty: v 2-kh* (2005). (Vol. 2). Moscow [in Russian].
8. Yevhen Konovalts ta yoho doba. (1974). Munich [in Ukrainian].

Mariia SEREDIUK

SOCIAL AND POLITICAL ACTIVITIES OF VOLODYMYR TSELEVYCH DURING NATIONAL LIBERATION STRUGGLE, 1918–1923

The article analyzes the features of the formation of the outlook and social and political activities of the well-known Galician politician Volodymyr Tselevych in the first third of the 20th century within the context of socio-political processes in the region. It is noted that after graduation from the rural and high school, he entered the Law Faculty of the Yan Kazimierz University of Lviv, where, since his student years, he was an activist of social and cultural life.

As a member of the Ukrainian Student Union (UCS), the future leader of the National Democrats fought for the Ukrainian University in Lviv, took an active part in the work of the national democratic section of this student organization, where supporters of the Ukrainian National Democratic Party (UNDP) rallied.

Attention is drawn to politician's work in the Ukrainian Civic Committee (UGC), the Ukrainian Military Organization (UVO), his work on the protection of national-cultural, socio-political rights of Ukrainians who were persecuted by the Polish authorities after the Polish-Ukrainian War of 1918–1919. The circle of his associates, among them - the future leaders of Galician national parties, national-cultural organizations of land was singled out.

The author has demonstrated that V. Tselevych was among those who signed a statement of the Inter-Party Council on complete trust in the government of Ye. Petrushevych on January 22, 1922. He also knew about specifics of S. Fedak's attempt to J. Pilsudski, as well as to S. Tverdohlib. It is shown that in 1923–1924 he was in the United States and Canada, where he raised funds for the cultural, educational and socio-economic needs of Ukraine.

Keywords: Volodymyr Tselevych, ZUNR, Ukrainian Civic Committee (UGC), Ukrainian Military Organization (UVO), Polish-Ukrainian war, repression.

ЗМІСТ

ІСТОРИЧНІ СТУДІЇ

Актуальні питання української історії	3
Мисак Наталія. Ідеї соборності та самостійності в українському молодіжному середовищі Галичини наприкінці XIX – початку XX століття.	3
Фіногенов Олег. «Ліонський сюжет» (1924) у діяльності Західноукраїнського товариства Ліги Націй.	16
Стасюк Олександра. Роль рад депутатів трудящих у процесі радянізації Західних областей УРСР (1939–1941)	26
Лук'янченко Світлана. Агропромисловий комплекс Рівненської області в першій половині 1960-х років	38
До 100-річчя ЗУНР.	46
Дацків Ігор. Діяльність зовнішньополітичної служби Західноукраїнської Народної Республіки в 1918–1923 роках	46
Королько Андрій. Становлення і функціонування органів української влади на Снятинщині періоду ЗУНР (1918–1919)	54
Пірко Марія. Видавничі проекти державного секретаріату ЗУНР	79
Ткачук Павло, Кривизюк Леонід. Участь польових духівників у життєдіяльності збройних сил ЗУНР.	88
Пагіря Олександр. ЗУНР і національно-визвольний рух на Закарпатті в 1918–1919 роках.	100
Воєнна історія	127
Ткачук Андрій. Політика безпеки в коаліційній угоді депутатських фракцій у Верховній раді України V скликання	127
Попко Сергій. Державна програма співробітництва України з НАТО на 2001–2004 роки: пріоритети та завдання у контексті євроатлантичної інтеграції.	137
Постаті	145
Сова Андрій. Внесок Івана Боберського в підготовку та проведення Шевченківського здвигу 1914 року у Львові	145
Патер Іван. Суспільно-політичні процеси в Галичині 1919–1920 року в оцінці Євгена Чикаленка (за матеріалами «Щоденника»)	156
Соляр Ігор. Дмитро Левицький у визвольних змаганнях українців у 1914–1923 роках.	170

Середюк Марія. Громадсько-політична діяльність Володимира Целевича в роки національно-визвольних змагань (1918–1923)	181
Каменцев Денис. «Мене завжди тішило й почасти дивувала та велика напружена праця, яку переводять наші вояки...»: роль Володимира Сальського в організації української військової еміграції (1921–1940)	190
Кравець Наталія. Національно-культурна діяльність Василя Проходи в таборах військовополонених у роки Першої світової війни	203

МОВОЗНАВСТВО

Осінчук Юрій. Лексика на позначення Божих Осіб, святих і ангелів в українському історичному словнику за редакцією Євгена Тимченка.	213
Bahniuk Nataliya. Researching written monuments in the context of changing scientific paradigms	233
Черевко Ірина. Здобутки української діалектної фразеології ХХІ століття	240

ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

Гаврилів Тимофій. Ідентичнісні імплікації: «З країни рижу та опію» Софії Яблонської-Уден	251
Когут Софія. Видавничі стратегії Михайла Рудницького міжвоєнного періоду: ідеї, проекти, перспективи	267
Ругар Христина. Мандрівка до (своєї) пам'яті: міжвоєнний Львів і Львів у часі Другої світової війни в сучасному українському тексті (на матеріалі романів «Музей покинутих секретів» Оксани Забужко й «Танго смерті» Юрія Винничука)	278

ОГЛЯДИ ТА РЕЦЕНЗІЇ

Лановик Мар'яна. [Рец.]: «Пов'язати розгублені кінці життя і мистецтва» [на]: Мочернюк Н. Поза контекстом: Інтермедіальні стратегії літературної творчості українських письменників-художників міжвоєння: монографія. Львів: Вид-во Львівської політехніки, 2018. 392 с. + 16 кольор. вкл.	286
Романюк Михайло. [Рец. на]: Сова А., Тимчак Я. Іван Боберський – основоположник української тіловиховної і спортової традиції / за наук. ред. Євгена Приступи. Львів: ЛДУФК, Априорі, 2017. 232 с.	295
Yastremska Tetiana. Dialectological studies: history, topics, structure.	300